

ГАРМОНІЗАЦІЯ АРХІТЕКТУРНОГО СЕРЕДОВИЩА УКРАЇНСЬКОГО СЕЛА — ПЕРЕДУМОВА ЄВРОПЕЇЗАЦІЇ КУЛЬТУРНО-МИСТЕЦЬКОГО ПРОСТОРУ УКРАЇНИ

Постановка проблеми. Для вирішення проблем культурного будівництва, становлення незалежної держави, формування демократичного громадянського суспільства, що є передумовою входження України до світової спільноти розвинених демократичних держав виникла необхідність сформувати новий культурно-мистецький простір держави для нових геополітичних умов її існування. Особлива роль в цьому належить гармонізації архітектурного середовища села культурно-мистецького простору України як матеріальної науково-мистецької складової, що пов'язана із формуванням духовності та культури народу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Перспективам розвитку культурно-мистецького простору, а саме його складовій — архітектурному просторові, присвячено багато досліджень. Вчені С. О. Алексєєв, Й.-П. Ауд, О. К. Байбурін, А. О. Берсєнева, М. Г. Бархин, Є. А. Беляєва, В. І. Бібікова, М. Ф. Біляшівський, Г. Б. Борисовський, Ф. К. Вовк, Ол. І. Воропай, Г. М. Вланін, О. Г. Габричевський, В. Гропіус, О. Е. Гутнов, А. Г. Данилюк, Р. С. Жук, Г. Б. Забельшанський, А. В. Іконников, О. М. Кандауров, Ле Корбюзьє, А. Лоос, А. П. Мардер, Г. Б. Мінервін, О. Г. Раппапорт, Б. О. Рібаков, Г. Ю. Сомов, В. П. Самойлович, В. Ю. Циркунов та ін. пробували передбачити розвиток архітектури на основі наявних світових тенденцій та здобутків людства у минулому.

Нові соціально-економічні умови, які склалися на території пострадянських країн та України зокрема, вимагають нових підходів до трактування просторового розвитку та містотворення архітектурного середовища культурно-мистецького простору.

Постановка завдання. Архітектурне середовище села культурно-мистецького простору України, як молодій державі у світовому співтоваристві, з нечіткою державною політикою в напрямку розвитку сільської архітектури, яка є найвиразнішим представником культури українського етносу, вразливе до зростання пресії універсальних ідей на традиційні форми. Гармонізація унікально-універсальних співвідношень архітектурного середовища українського села, повернення до витоків національної культури та традицій архітектури, творче осмислення їх індивідуальності і унікальності — необхідна умова розвитку національної культури та архітектури у сучасних умовах.

Викладення основного матеріалу дослідження. В Україні новаторство стає не лише оновленням та збагаченням, подоланням інерції, гальмуючих дій застарілого, але й часто схилянням до універсального, що не дає можливості розвитку національної архітектури і призводить до загострення суперечностей між унікальним та універсальним в архітектурі, яка втрачає регіональні відмінності.

Проблема національної своєрідності, спадкоємності, творчого освоєння та осмислення національних традицій є однією із найскладніших у розвитку сучасної української архітектури як мистецтва формування гармонійного життєвого середовища. Практика країн європейської культурної традиції пропагує збереження та поширення традиційної народної культури, сьогодні це є одним із першочергових завдань.

Як цивілізована держава світового співтовариства, Україна послуговується кращими європейськими зразками та створила цілий ряд своїх законодавчих та нормативних актів, які регулюють гармонійний розвиток культурно-мистецького та архітектурного простору, зо-

крема, народна архітектура якого є одним з найбагатших надбань не тільки України, а й світової культурної скарбниці. Конституція України [10]; Закон України «Про охорону культурної спадщини» [2, с. 32]; Закон України «Про музеї та музейну справу» [3]; Закон України «Основи законодавства України про культуру» [4]; Закон України «Про затвердження Загальнодержавної програми збереження та використання об'єктів культурної спадщини на 2004–2010 роки» [5]; Закон України «Про перелік пам'яток культурної спадщини, що не підлягають приватизації» [6]; Конвенція про охорону архітектурної спадщини Європи [7, с. 40]; Конвенція «Про охорону всесвітньої культурної і природної спадщини» [8]; Конвенція про заходи, спрямовані на заборону та запобігання незаконному ввезенню, вивезенню та передачі права власності на культурні цінності [9]; Чорноморська конвенція про співробітництво у галузі культури, освіти, науки та інформації [16, с. 462]; Постанова Верховної Ради України «Про посилення охоронних заходів щодо збереження культурних цінностей» [14]; Європейська конвенція про правопорушення щодо культурних цінностей [1]; Концепція «Венеціанської хартії» 1964 року [12]; концепція «Флорентійської хартії» (1981) [13] — це ті документи, які демонструють готовність України формувати не лише нову політико-інституційну структуру культурно-мистецького простору, але й нову українську спільноту. Проте наявні документи спрямовані на захист національних автентичних раритетів і не регламентують розвиток національної архітектури на сучасному етапі. Заохочення та стимулювання до будівництва на основі національних традицій повинно стати одним з пріоритетних завдань державної політики. Відродження національної архітектури, архітектурного середовища українського села дасть поштовх до відродження традиційного сільського побуту, без чого не можливе відродження сільського господарства. Національна архітектура є обличчям України, її візиткою, саме державне регулювання напрямів її розвитку стане способом збереження та розвитку унікальних національних традицій, що буде стимулом для потоків туристів та залучення інвестицій.

Універсалізм — це напрям в архітектурі, який сформувався в період становлення та розвитку урбанізованого суспільства, спровокований швидким розвитком і удосконаленням будівельних матеріалів, конструкцій та технологій, покликаний задовольнити ажіотажний попит на житло, в багатьох випадках позбавлений естетичного смаку та національної ідентичності, спрямований на задоволення швидкозростаючих утилітарних потреб суспільства, часто залишаючи на другому плані духовно-сакральний аспект життєвого середовища.

Надання переваги універсалізму в містобудівельній політиці — це втрата ланцюжка законномірного розвитку традиційного, що неминуче веде до космополітизму, втрати національної оригінальності і естетичної привабливості. Домінування універсального супроводжується диктатурою просторових, антропогенних форм над природним ландшафтом. «У тоталітарній державі домінувало переконання про можливість довільного перетворення природного довкілля або «підкорення природи» технічними засобами з метою прискорочення економічного розвитку. Таке переконання стало складовою державної політики і пропаганди у 1930-х роках у СРСР під гаслом «ми не можемо чекати милостей від природи... Десятиліттям пізніше виявилось, що їхнім наслідком стала деградація величезних територій, непередбачувані зміни клімату, втрата багатьох об'єктів культурної спадщини» [15, с. 14].

«Традиція — це виражений в соціально організованих стереотипах груповий досвід, який шляхом просторово-часової трансмісії акумулюється і відтворюється в різних людських колективах» [11, с. 80].

Дотримання та використання традицій у нових соціально-економічних та культурних умовах, їх трансформація, збереження своєрідності та ідентичності є основним чинником становлення національної архітектури в сучасних умовах.

Традиція — це елемент культури. Культура народу мусить бути пов'язана з творчістю, якщо традиція перестає оновлюватися і співіснувати з творчістю та мистецтвом, вона стає музейним експонатом. Якщо традиція втілюється у нових формах, вона продовжує духов-

не життя народу, підкреслюючи його архаїчне походження та вказуючи на його прогрес. Поєднання унікального та універсального, традиційного та модернового — шлях до творення гармонійного архітектурного середовища.

Формування нової містобудівельної політики, яка буде гарантом збалансованого розвитку культурно-мистецького простору України, повинно базуватися на таких твердженнях:

1. У формуванні культурно-мистецького простору держави вирішальну роль відіграє співвідношення унікального та універсального (унікально-універсальні співвідношення), де унікальне — традиційне, універсальне — космополітичне;

2. У нових соціально-економічних умовах втрата гармонійності співвідношення унікального та універсального зумовлює руйнування культурно-мистецького простору та погіршення якості середовища життєдіяльності людей;

3. Причиною втрати гармонійних співвідношень культурно-мистецького простору, зокрема архітектурного середовища, є динамічні зміни всіх сфер суспільного життя (технологічні, технічні, системи цінностей та ін.);

4. Ефективним шляхом вдосконалення культурно-мистецького простору держави є відновлення гармонійності унікально-універсальних співвідношень в архітектурному середовищі.

Стратегія містобудівельної політики в сфері розвитку архітектурного простору села повинна бути спрямована на перевазі і стимулюванні:

1. Планувальних вирішень на основі традиційних, характерних українським поселенням, які органічно вписані у природний ландшафт;

2. Традиційного візуального силуету громадського центру та сільського поселення;

3. Сучасних об'ємно-просторових та планувальних вирішеннях на основі традицій народної архітектури;

4. Використання традиційних та сучасних матеріалів з імітацією традиційних в оздобленні та благоустрої;

5. Використання національного орнаменту в інтер'єрі та екстер'єрі.

Висновки. Концепція нової політики в галузі містобудування повинна стати підґрунтям для утвердження та розвитку культурних та духовних цінностей, забезпечення спадкоємності культурного процесу, пошуку та відродження культурних традицій, бачення свого місця в глобальному культурному та інформаційному просторі.

Сьогодні, коли культурна політика нашої держави покликана стати потужним інструментом формування нового європейського цивілізованого демократичного суспільства, виникла потреба в оновленні стратегії містобудівної політики, яка б відповідала назрілим потребам держави.

Гармонізація архітектурного середовища села культурно-мистецького простору України — основний напрямок вирішення проблеми культурного будівництва, становлення незалежної держави з давньою історією та перспективами на національне відродження, а також входження України у європейський культурний простір.

Література

1. Європейська конвенція про правопорушення щодо культурних цінностей від 23 червня 1985 р. [Текст] / Упоряд. В. І. Фрич ; Відп. ред. М. В. Гарник // Культурна спадщина України : Правові засади збереження, відтворення та охорони культурно-історичного середовища : Зб. офіц. док. — К. : Істина, 2002. — 336 с.
2. Закон України «Про охорону культурної спадщини» від 08.06.2000 №1805-III [Текст] // Офіційний вісник України від 21.07.2000. № 27, ст. 1112.
3. Закон України «Про музеї та музейну справу» від 29.06.1995 № 249/95-ВР [Текст] // Відомості Верховної Ради України від 20.06.1995.
4. Закон України «Основи законодавства України про культуру» від 14.02.1992 № 2117-XII [Текст] // Відомості Верховної Ради України від 26.04.1992. — № 21. — ст. 294.
5. Закон України «Про затвердження Загальнодержавної програми збереження та використання об'єктів культурної спадщини на 2004-2010 роки» від 20 квітня 2004 року №1692-IV [Текст] // Урядовий кур'єр від 19.05.2004. — № 92.
6. Закон України «Про перелік пам'яток культурної спадщини, що не підлягають приватизації» від 23 вересня 2008 року №574-VI [Текст] // Урядовий кур'єр. — 2004. — 19 трав. — № 92.
7. Конвенція про охорону архітектурної спадщини Європи від 3.10.1985 [Текст] // Офіційний вісник України. — 2006. — 25 жовт. — № 41.— Ст. 2722.
8. Конвенція «Про охорону всесвітньої культурної і природної спадщини» від 16.11.1972 // [Текст] / Упоряд. В. І. Фрич ; Відп. ред. М. В. Гарник // Культурна спадщина України. Правові засади збереження, відтворення та охорони культурно-історичного середовища : Зб. офіц. док. — К. : Істина, 2002. — 336 с.
9. Конвенція про заходи, спрямовані на заборону та запобігання незаконному ввезенню, вивезенню та передачі права власності на культурні цінності від 14.11.1970 [Текст] // Відомості Верховної Ради Української РСР. — 1988. — № 8. — Ст. 211.
10. Конституція України: прийнята Верховною Радою України 28.06.1996 [Текст] // Урядовий кур'єр. — 1996. — № 129/130 (від 13.07.1996).
11. *Маркарян Э.* Теория культуры и современная наука [Текст] / Э. Маркарян. — М. : Мысль, 1983. — 546 с.
12. Міжнародна хартія з охорони й реставрації нерухомих пам'яток і визначних місць (Венеціанська хартія) ООН [Електронний ресурс] / Хартія, Міжнародний документ від 31.05.1964. — Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_757
13. Міжнародний комітет по історичних садах (ІСОМОС/ІФЛА). Міжнародна хартія з охорони історичних садів: (Флорентійська хартія): була зареєстрована 15.12.1981 [Текст] // Правова охорона культурної спадщини. — К. : Інтерграфік, 2004. — С. 86–90.
14. Постанова Верховної Ради України «Про посилення охоронних заходів щодо збереження культурних цінностей». Постанова № 384-V від 28.11.2006 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/38416?test=4/UMfPEGznhhO7A.Zij0DFIzH14wMs80msh8Ie6>
15. *Посацький Б. С.* Простір міста і міська культура (на зламі XX–XXI ст.) : Сонографія [Текст] / Б. С. Посацький. — Львів : Вид-во Нац. унів «Львівська політехніка», 2007. — 208 с.
16. Чорноморська конвенція про співробітництво у галузі культури, освіти, науки та інформації від 06.03.1993 [Текст] // Зібрання чинних міжнародних договорів України . — 2004. — № 4. — Кн. 2. — Ст. 1015.

**Кюнцлі Р. В. Гармонізація архітектурного середовища українського села —
передумова європеїзації культурно-мистецького простору України**

Анотація. В культурно-мистецькому просторі України сьогодні дається взнаки відсутність сталої державної політики, спрямованої на підтримку національних традицій. Об'ємно-планувальні процеси просторового розвитку архітектурного середовища українського села, починаючи з адміністративно-вольових рішень радянських часів і завершуючи сучасними інтуїтивно-суб'єктивними пропозиціями, підтверджують малу ефективність містобудівного законодавства, яке без конкретної політики держави веде до засилля універсального, витирає національні орієнтири унікального.

Ключові слова: архітектурне середовище культурно-мистецького простору України, унікальне, універсальне.

**Кюнцлі Р. В. Гармонизация архитектурной среды украинского села —
предпосылка европеизации культурно-художественного пространства Украины**

Аннотация. В культурно-художественном пространстве Украины сегодня сказывается отсутствие стабильной государственной политики, которая была бы направлена на поддержку национальных традиций. Объемно-планировочные процессы пространственного развития архитектурной среды украинского села, начиная с административно-волевых решений советских времен и заканчивая современными интуитивно-субъективными предложениями, подтверждают малую эффективность градостроительного законодательства, которое без конкретной политики государства ведет к засилью универсального, вытирает национальные ориентиры уникального.

Ключевые слова: архитектурная среда культурно-художественного пространства Украины, уникальное, универсальное.

**Kuntsli R. V. Harmonisation of architectural environment in Ukrainian village —
the premise of Europeanization of Ukraine's cultural and artistic space**

Summary. In order to support national traditions, Ukrainian cultural and artistic space today is lacking sustainable state policies. The planning processes of spatial development in architectural environment of Ukrainian village, starting with administrative decisions of Soviet era and completing with the current subjective proposals confirm the low efficiency of urban legislation. Without a specific policy such planning leads to the dominance of a universal culture over national benchmarks and leaves no space for unique.

Keywords: architectural environment, Ukrainian cultural and artistic space, unique and universal.